

Kortárs segítők képzésének protokollja aliglátó és vak gyermekek számára

Készítette: Dobos Kristófné

Somogyváriné Hir Gabriella

Pécsi Éltes EGYMI UGYH 2021.

Látássérült, vak és aliglátó tanulók és osztálytársaik számára szervezünk, szerveztünk kortárs segítő programot a 2018/2019 és a 2019/2020-as tanévben. A következőkben a megvalósított programot és a tervezett mentorálást mutatjuk be.

A programban általános iskolás látó és látássérült tanulók vesznek részt. A látó kortárs segítők önként vállalják látássérült diáktársaik támogatását. A kortárs segítők segítségével a látássérült diákok gördülékenyebben beilleszkednek az osztályközösségbe, kevésbé kerülnek peremhelyzetbe. A program előmozdítja önállóságukat, a tájékozódás-közlekedés, a mindennapi önkiszolgálás és a tanulásszervezés területén.

A program során a kortárs segítők mindig felnőtt csoportvezető, látássérült szakos gyógypedagógus (tiflopedagógus) irányítása mellett dolgoznak.

A gyógypedagógusnak már több éve van kapcsolata a látássérült tanulókkal, a heti rendszerességgel tartott habilitációs fejlesztő foglalkozások során lehetőség van a látássérült tanulók készségeinek, képességeinek, személyiségének megismerésére és bizalmi kapcsolat kiépítésére is. A látássérült tanulók osztálytársainak a fejlesztés megkezdése szakaszában az adott osztályok számára érzékenyítő program is megvalósításra kerül. Ennek során lehetőség nyílik az osztálytársakkal való kapcsolatteremtésre, az osztályközösség megismerésére, a gyermekek hozzáállásának, segítőkétségének feltérképezésére.

A program során azért fordultunk a látássérült tanulók osztálytársai felé, mert a gyerekek szívesebben közelednek kortársaikhoz, kérnek segítséget egymástól, velük beszélnek meg nehézségeiket. A másik fontos ok, hogy a látássérültek könnyen elszigetelődnek osztálytársaiktól, inkább a felnőttek társaságát keresik. A program egyben lehetőséget ad arra is, hogy a látássérültek kortárs segítőiken keresztül barátokat szerezzenek, intenzívebb kapcsolatot építsenek ki osztálytársaikkal, s ez egyben kihatással van a jó osztályközösség kialakulására is.

Kortárs segítőként a tanulók megtanulnak együttműködni társukkal, fejlődik kommunikációjuk, megtapasztalják a segítség örömeit, megtanulnak figyelni egymásra, észreveszik a problémás helyzeteket, ami kihatással van személyiségfejlődésükre. A program során a helyes segítségnyújtás módjával (pl. vezetési technikák) is

megismerkednek. A későbbiekben a program hatására bátran fognak segíteni sérült embereken, önállóbbá, elfogadóbbá, segítőkészebbé is válnak.

A kortárs segítők olyan fiatalok, akik az egykorú partnerek között a meglévő azonosulási képességüket mozgósítva, mellérendelt szerepből igyekeznek segítséget nyújtani társaiknak. Sokszor a híd szerepét töltik be a fiatalok és a kompetens szakemberek között.

A kortárs segítők feladatai lehetnek:

- Példamutatás
- Helyes vezetési technikával a látássérült gyermek kísérése az iskola területén, ill. külső programokon, kirándulásokon közlekedésük segítése
- Eligazítás, útbaigazítás tájékozdási-közlekedési helyzetben
- Tanulástechnikai, ill. technikai segítségnyújtás (pl. keresés szövegben, tárgykeresés táskában, fiókban, osztályteremben...)
- Önkiszolgálás terén segítségnyújtás
- Az esetleg magányos gyermek segítése a beilleszkedésben
- Diákok közötti kapcsolatok erősítése
- Szabadidő hasznos eltöltése, játéktevékenységbe való bevonása, játékok adaptálása

Saját programunkat 3 iskolában tartottuk, ahol 3 látássérült tanuló, 10 kortárs segítőt vett részt. A látássérültek: 1 alsós vak gyermek, 1 felsős vak gyermek és 1 felsős aliglátó tanuló.

Tematika

- I. Kortárs segítők kiválasztása
- II. Betanítás, felkészítés (5 alkalom)
  1. Célkitűzés, ismerkedés, beszélgetés, közös játék
  2. Érzékenyítés
  3. Vezetési technikák, tájékozdás-közlekedés segítése
  4. Tanulásszervezés segítése, szabadidő hasznos eltöltése
  5. Szituációk megoldása, szituációs játékok

- III. Programzáró foglalkozás (1 alkalom)
- IV. Mentorálás (5 alkalom)

I. A kortárs segítők kiválasztása

A kortárs segítők kiválasztásában elsődlegesen a látássérült gyermek igényeit, javaslatait vesszük figyelembe. Ezt követően támaszkodunk a tanítók véleményére is, akik reális ismeretet tudnak nyújtani a tanulók alkalmasságáról. Rálátunk a segítségnyújtáshoz elengedhetetlen tulajdonságokra: empátia, segítőkészség, szorgalom, megbízhatóság, jókedv, nyitottság, érdeklődés, türelem. A segítő tanulók minden esetben önként döntenek a programban való részvételről. Fontosnak tartjuk, hogy a későbbiekben ne csak ők maguk cselekedjenek, hanem másokat is cselekvésre biztassanak, segítőkészségük minta legyen társaik számára.

II. Betanítás, felkészítés

A kortárs segítők kiválasztása után 5 alkalommal felkészítjük a tanulókat, hogy feladatukat minél jobban el tudják látni, segítségnyújtásuk örömteli és hasznos legyen. Felkészítésük a látássérült tanuló bevonásával, a különböző helyzetek megélését biztosító feladatokkal történik. A foglalkozások során azokat a területeket tekintjük át, amelyek nehézséget okozhatnak a látássérült tanuló mindennapi iskolai életében, ill. ahol a tanulók hasznos szerepet játszhatnak a látássérültek megsegítésében. A programokat alsós és felsős életkorú gyermekek életkorához és a látássérülés típusához, fokához (vak, aliglátó, gyengénlátó) igazítva építjük fel.

1. alkalom: Célkitűzés, ismerkedés, beszélgetés, közös játék

Alsós vak:

A foglalkozást a program bemutatásával, céljainak ismertetésével kezdtük.

A gyermekek meséltek magukról, majd beszélgettünk a látássérülésről, a vakságról, a látássérült gyermek szembetegségéről, a kompenzáció módjairól (kötetlen beszélgetés). A látássérült gyermek feloldódva számolt be eddigi életútjáról, megpróbáltatásairól, látásának elvesztéséről.

A programban részt vevő tanulók kipróbálták a Braille írógépet, megnézték a látássérült osztálytársuk speciális olvasókönyvét, ismerkedtek a Braille ábécé-vel, a

hosszú fehér bottal. Szóláncot, barchobát játszottunk, majd végül kipróbáltuk a tapintásos dominót. Élményeik megbeszélésével zártuk a foglalkozást.

Felső vak:

A foglalkozást a program bemutatásával, céljainak ismertetésével kezdtük. A gyermekek meséltek magukról, majd beszélgettünk a látássérülés jellemzőiről, előnyeiről és hátrányairól, a szembetegségről, a kompenzáció módjairól, s a vakok oktatásának sajátosságairól osztottuk meg gondolatainkat. Korábbi látássérültekkel megélt tapasztalataik megosztásán keresztül ötleteket, módszereket gyűjtöttünk a helyes segítői módokról. A segítőik megismerhették a vak tanuló személyes történetét, aki feloldódva számolt be eddigi életútjáról, megpróbáltatásairól, látásának elvesztéséről.

Kommunikációt építő játékon („Ungame” kommunikációs társasjáték) keresztül a vakságon túlmutató személyiségjegyekre is fókuszálhattak. A foglalkozás érzékszervi fejlesztő játékkal zárult, amiben a segítőik saját élményt szerezhettek a vakokat segítő érzékszervek használatáról.

Felső aliglátó:

A foglalkozást a program bemutatásával, céljainak ismertetésével kezdtük. A gyermekek meséltek magukról, majd beszélgettünk a látássérülésről, a látássérült gyermek szembetegségről, a kompenzáció módjairól (kötetlen beszélgetés). A látássérült gyermek feloldódva számolt be eddigi életútjáról, megpróbáltatásairól, éleslátásának elvesztéséről.

Szimulációs szemüvegekkel ismerkedhettek, majd szimulációs szemüvegekben látók számára készült játékokat játszottak. A célunk ez alkalommal: élmények és benyomások szerzése a látássérülésről, csapatépítés, egymás jobb megismerése.

2. alkalom: Érzékenyítés

Alsó vak:

A foglalkozáson a gyermekek szemtakarót viseltek. Bekötött szemmel kellett elfoglalniuk a helyüket, majd tapintós játékot (tapintást igénylő, formaegyeztető lottójáték) játszottunk. Kézműveskedtünk is: papírból, terményekből nyírással, ragasztással téli képet, hóembert készítettünk. A feladatok, játékok után a tapasztaltak, átélt élmények megbeszélésére is sor került. A tanulók a foglalkozás során érzékelhették a vakság nehézségeit, kihívásait.

A célunk a mai foglalkozással a vak gyermek osztálytársainak, segítőinek érzékenyítése volt saját élményeken keresztül a látássérülés megtapasztalásával.

Felső vak:

A program során a két segítő a Braille írás-olvasás alapjait ismerhette meg. Játékos feladványokat oldottak meg, és a pontírógépen való írást is kipróbálhatták. A mindennapos tevékenységek témaköréből a folyadéktöltés és a kenyérkenés helyes technikáját gyakorolhatták szemtakarás mellett játékos szituációban. A megélt tapasztalatok alapján megbeszéltük a helyes segítségnyújtás módját. Az alkalmat szemtakaróban végzett játékkal zártuk. A pontos fogalmazás, a rendszeresség, a szisztematikus tájékozódás fontosságára, és a tapintás nyújtotta előnyökre hívta fel a figyelmet a speciális játék.

Felső aliglátó:

A program során a két segítő az olvasótévé használatának előnyeit és hátrányait próbálhatta ki olvasást és írást kívánó feladatokkal. A megélt tapasztalatok alapján megbeszéltük a helyes segítségnyújtás módját. A mindennapos tevékenységek témaköréből a folyadéktöltést és a kenyérkenést próbálhatták ki játékos szituációban. Az alkalmat szimulációs szemüvegben végzett játékkal zártuk. A vizuális emlékezet fontosságára, és a képek kontrasztos megjelenítésnek előnyeire hívta fel a figyelmet az ünnephez is kapcsolódó memória játék.

3. alkalom: Vezetési technikák, tájékozódás-közlekedés segítése

Alsó vak:

A foglalkozáson a gyermekek szemtakarót viseltek.

A foglalkozás első felében könyvjelzőt készítettünk: a gyermekek formákat (hópehely, fenyő, virág) lyukasztottak, amit kartoncsíkra ragasztottak. A kézműves foglalkozás közben kötetlen beszélgetésre volt lehetőség a nehézségekről, a megoldásokról (érezékenyítés), de a csapatépítést is szolgálta ez a feladat – folyamatos együttműködést, kommunikációt igényelt.

A foglalkozás hangsúlyos eleme a közlekedés, tájékozódás segítése volt. Párokba rendeződtünk, majd szóbeli irányítással bizonyos helyekre kellett mindenkinek elküldenie a párját. Ezután a vezetési technikákat próbálták ki a tanulók, egymást vezetve közlekedtünk az iskolában.

A program végén ismét megbeszéltük a tapasztaltakat, átélt élményeket.

A célunk a foglalkozással a helyes segítségnyújtás bemutatása, megismertetése (vezetési technikák) és vak gyermek osztálytársainak, segítőinek érzékenyítése volt saját élményeken keresztül a látássérülés megtapasztalásával.

Felső vak:

Ez az alkalom bepillantást engedett a vakok tájékozódás-közlekedésébe. A tanulók játékos formában megismerkedtek a helyes kísérési technikákkal. Saját élményen keresztül megélhették a hosszú fehér botos és a bot nélküli beltéri közlekedést szemtakarással. Megismerhették azokat a támpontokat, amik a vakok számára segítséget jelentenek a tájékozódás során. A saját élményt követően a vak tanuló kísérését, közlekedésben való segítségét gyakorolhatták. A megélt tapasztalatok alapján megbeszéltük a helyes segítségnyújtás módját.

Felső aliglátó:

Ezt az alkalmat a közlekedésben való segítségnyújtásnak szenteltük. A tanulók játékos formában megismerkedtek a helyes kísérési technikákkal. Saját élményen keresztül megélhették a hosszú fehér botos és a bot nélküli kültéri közlekedést vakon és szimulációs szemüvegekben. Megismerhették azokat a támpontokat, amik a vakok és gyengénlátók számára segítséget jelentenek a tájékozódás során. A saját élményt követően a gyengénlátó tanuló kísérését, közlekedésben való segítségét gyakorolhatták. A megélt tapasztalatok alapján megbeszéltük a helyes segítségnyújtás módját.

4. alkalom: Tanulásszervezés segítése, ill. a szabadidő hasznos eltöltése

Alsó vak:

A foglalkozás elsősorban a szabadidő hasznos eltöltésére irányult. Olyan játékokkal készültünk, ill. közösen gyűjtöttünk össze, amit látássérültként, látássérülttel is lehet játszani. A foglalkozás célja az volt, hogy a látássérült tanuló osztálytársai rendelkezzenek egy játék-ötletárral, amiből szünetekben, délutánonként a szabadidejükben meríthetnek. Amiket játszottunk: postás-játék, ki vagyok én, hangbújócska, hangfogócska, körjátékok, szólánc, mozgásos játékok... A foglalkozás során átismételtük az előző foglalkozásokon hallottakat, tapasztaltakat is (pl. tárgy megmutatása a vak tanulónak, helyére vezetés). A helyes segítségnyújtás bemutatása és a kortárs segítő érzékenyítése mellett, a látássérültekkel együtt játszható játékok összegyűjtése, megismertetése, a közös játéktevékenység volt a cél.

Felső vak:

Ez az alkalom bepillantást engedett a vakok tanulási technikáiba. A tanulók megismerkedtek a JAWS for Windows felolvasó szoftverrel, ami lehetővé teszi vak tanulók számára a digitális feladatvégzést. Saját élményen keresztül megélhették a program használatának előnyeit és nehézségeit. Feladatokat oldottak meg szemtakaró használatával billentyűparancsok segítségével. A feladatokban a vak tanulóktól sok segítséget kaptak, és egyben ráláttak a segítség megfelelő módjaira is. Az alkalmat játékos tapintásfejlesztő feladattal zártuk.

Felső aliglátó:

A programba új kortárs segítők léptek be (iskolaváltás miatt), ezért a foglalkozás menetébe beépítettünk az első két alkalom feladataiból. Így először megbeszéltük a tanuló látássérülésének jellemzőit, majd gyakorlatot szerezhettek a tanulók az olvasótévével való olvasásról, írásról. A tankönyvben való keresés, pásztázás, a feladatlapokon való eligazodás, speciális feladatok megoldása kihívás elé állította őket. A megélt tapasztalatok alapján megbeszéltük a helyes segítségnyújtás módját. Az alkalmat szimulációs szemüvegben végzett játékkal zártuk. A vizuális emlékezet fontosságára, és a képek kontrasztos megjelenítésnek előnyeire hívta fel a figyelmet a pontos megfigyelést kívánó játék.

5. alkalom: Szituációk megoldása, szituációs játékok

Vak alsós:

A foglalkozás összefoglaló jellegű volt: felelevenítettük, átismételtük, rögzítettük az eddigi foglalkozásokon elhangzottakat, s feladathelyzetekben kellett alkalmazniuk a tanultakat.

Játékos párkeresés után vezetési gyakorlatokat végeztünk, a gyermekeknek tárgyakat kellett megmutatniuk bekötött szemű, ill. látássérült társuknak, megbeszéltük a segítségnyújtás módjait és átismételtük, összegyűjtöttük a látássérülten is játszható játékokat. A foglalkozást a Tick Tack Bumm nevű játékkal zártuk. A közös együttlét, a feladathelyzetek, játékok, a látássérülés megtapasztalása és az új ismeretek elsajátítása elősegítik a sikeres integrációt, s közben a résztvevő gyermekek személyisége is fejlődik.

Felső vak:

Az alkalom során a korábbiakban elsajátított ismeretek, megszerzett tapasztalatok alapján a tanulók önálló, komplex feladatot oldottak meg. A vak tanulónak segítséget

nyújtottak közlekedés, önkiszolgálás, tanulási folyamatok támogatása, speciális szoftverhasználat terén. A tanulók jól alkalmazták a tanult technikákat, amit a vak tanuló is visszajelzett. A foglalkozás a tanulók által önállóan tervezett szabadidőeltöltéssel, játékkal zárult, amit a vak tanuló képességeihez igazítottak. A lezáró beszélgetésben összegeztük a megélt tapasztalatokat, élményeket.

Felső aliglátó:

A tanulók a korábbi alkalommal saját tapasztalatot szereztek az olvasótévé használatáról. Most a megélt alapján önállóan segítséget nyújtottak a látássérült tanulónak feladatok megoldásában, feladatlapon való eligazodásban. Ezt követően megismerkedhettek a speciális képernyőnagyító szoftver nyújtotta előnyökkel, a használatát segítő technikákkal. A mindennapos nehézségek közül ez alkalommal az aprópénz felismerésének mikéntjét próbálhatták ki a tanulók. Az alkalmat szimulációs szemüvegben végzett játékkal és a program során megélt tapasztalatok, élmények összegzésével zártuk.

III. Programzáró foglalkozás

Záró jelleggel egy játszóházi foglalkozást terveztünk a programban résztvevő gyermekeknek.

A foglalkozás összefoglaló jellegű volt: felelevenítettük, átismételtük, rögzítettük az eddigi foglalkozásokon megbeszélteket, majd a tanult vezetési technikákat alkalmazva átsétáltunk (pécsi helyszín), ill. utaztunk a játszóházba, majd vissza az iskolába. A látássérült tanulókat osztálytársai egymást felváltva vezették az úton. A játszóházba való eljutás lehetőséget adott a közlekedés segítése kapcsán a tanultak gyakorlására valós élethelyzetben, a forgalmas városi utcákon. A játszóházban a látássérült tanulók és látó társaik felszabadultan játszottak, a látók figyelmesen, türelmesen megmutattak mindent (hinták, golyófürdő, labirintus, óriás csúszda) a látássérült tanulóknak. Közös, örömteli játék következett. A játszóház játécai mozgásos tevékenységre nyújtottak nagyon jó lehetőséget, több szintes, labirintusszerű építményben a gyerekek csúszdázhattak, ugrálhattak, köteleken egyensúlyozhattak.

Ez nagyon jó lehetőséget kínált arra, hogy a segítők ráérezhessenek, hogy felszabadult, kötetlen együttlét alkalmával örömben is osztozhatnak látássérült társaikkal. Emellett megtapasztalhatták, mit jelent a játék hevében is odafigyelni, segítséget nyújtani.

A program során a tanultakat a gyermekek nagyon jól alkalmazták, nem feladatnak tekintették a látássérült gyermek vezetését, a vele való játékot, hanem természetesen kezelték a helyzeteket.

IV. Mentorálás

A következő tanév feladata lesz, hogy a betanítás, felkészítés során szerzett információkat, az elhangzottakat, tanultakat rögzítsük, gyakoroljuk, helyes használatukat ellenőrizzük, a felvetődő kérdésekre, problémákra közösen megoldást találjunk. A felkészítéshez, betanításhoz hasonlóan a látássérült tanulókat bevonva a kortárs segítőkkel együtt csoportos foglalkozásokat szervezünk, ill. megfigyeljük a tanultak alkalmazását iskolai helyzetekben.

A mentorálás tematikája megegyezik a betanítás, felkészítés menetével. A hangsúly nem az érzékenyítésre, a módszerek tanítására helyeződik, hanem a helyes segítségnyújtás, a tanultak önálló alkalmazása kerül előtérbe. Megbeszélésekkel segítjük őket, ahol tapasztalatcserére, problémafeldolgozásra kerül sor. Komplex feladathelyzetek elé állítjuk őket, ahol önálló, kreatív megoldásokat várunk a tanultak felhasználásával.

A mentorálás során olyan alkalmakat is tervezünk, ahol további osztálytársak kerülnek bevonásra. Ezeken a foglalkozásokon a betanított segítők mutatnak példát, terelik a helyes segítési módok felé kevésbé tapasztalt osztálytársaikat.

Tapasztalatok

A látássérült gyermekek és osztálytársaik szívesen vettek részt a foglalkozásokon, örömmel, figyelmesen végezték a feladatokat. Az elhangzottakat jól alkalmazták. Segítőképpen fordultak látássérült társuk felé. A látássérült tanulók élvezték, hogy a középpontban lehetnek, hogy bizonyos területeken ők az ügyesebbek, tapasztaltabbak, ők adhattak tanácsot látó társaiknak. A közös játékok során megélhették, hogy egyenrangúak, a látók és a látássérültek egyaránt gyermekek és ez a fontos.

A program hosszútávú sikerességére, hatékonyságára az elkövetkező évek adnak választ. A mentorálás ebben nyújt majd segítséget.

